

Ли Веј^[1]

Универзитет Ренмин
Факултет за међународне односе
НР Кина

УДК 330.341.2:339.9(510)

339.9.012.23

Стручни рад

Примљен: 09. 06. 2021.

Прихваћен: 23. 06. 2021.

doi: 10.5937/napredak2-32691

Међународни економски систем у историјском процесу и улога Кине

Сажетак: Историја изградње и развоја међународног економског система може се пратити у прошлости све до увођења бретонвудског система крајем Другог светског рата. После више од 70 година, међународни економски систем се непрекидно развијао, реформисао и унапређивао у разним економским областима, као што су трговина, финансије и инвестиције, али и на глобалном и регионалном нивоу, стварајући на тај начин разнолико окружење данашњег међународног економског система. Током тог периода улога Кине у међународном економском систему такође је доживљавала постепене промене и, уопштено узев, трансформацију од посматрача до елемента који покушава да се уклопи, затим до учесника и, на крају, до вође. Оваква еволуција улоге Кине није само узрок институционалних промена у међународном економском систему, већ и њихов исход. Они су комплементарни и међусобно блиско повезани. У развоју међународног економског система Кина се постепено померала с периферије ка центру, што за њу истовремено представља и прилику и изазов.

Кључне речи: међународни економски систем; институционалне промене; институционална стратегија; улога Кине

Међународни економски систем је важна платформа на којој Кина води економску дипломатију и учествује у управљању глобалном економијом. Од краја Другог светског рата изградња међународног система првенствено је била усредсређена на економски сектор. Ос-

нивањем Светске банке и Међународног монетарног фонда (ММФ) и потписивањем Општег споразума о тарифама и трговини (енгл. GATT) званично је покренут историјски процес изградње међународног економског система и постављени су темељи за институцио-

[1] liwei09@ruc.edu.cn

налне промене у будућности. Упоредо с даљим развојем међународног економског система мења се и улога коју Кина има у њему. Ово није само стратешки избор Кине на основу процене сопствене моћи и међународне ситуације већ и објективна потреба и неопходан услов за промену међународног економског система.

Успон међународног економског система и улога Кине као посматрача

64 |

Од краја Другог светског рата све до седамдесетих година прошлог века трајао је период у којем се уобличавао међународни економски систем. Током тог периода Кина није показивала снажну иницијативу да се укључи у институционалну изградњу, па је имала само улогу „посматрача“.

Бретонвудски систем, уведен крајем Другог светског рата, био је први глобални економски систем у правом смислу те речи. Он је препознао либерализацију капитала, либерализацију међународне размене и либерализацију трговине као принципе послератног управљања глобалном економијом. Уз подршку Светске банке и ММФ-а и допуњен Општим споразумом о тарифама и трговини овај систем имао је важну улогу у одржавању послератног глобалног финансијског и трговинског поретка. Током овог периода САД су, позивајући се на своју неупоредиву снагу, постале језгро целокупног међународног економског система и задржале апсолутно доминантну позицију у аспектима изградње система и доношења правила. Најти-

пичнији пример био је принцип везивања за долар (тј. долар се „везивао“ за злато, док су се валуте осталих држава везивале за долар) према бретонвудском систему и систему фиксног девизног курса. Насупрот томе, Кина је током овог периода била „заузета обновом свог унутрашњег развоја“, а њен модел самосталног и државног планирања економског развоја поштедео ју је хитне потребе за укључивањем у изградњу међународног економског система и управљања глобалном економијом. У међувремену, услед утицаја хладног рата, већина земаља била је подељена у јасно дефинисане супротстављене блокове – Источни и Западни. Простор за учешће Кине у међународном економском систему био је изузетно мали, а њена економска дипломатија била је ограничена на успостављање економских односа за узајамну помоћ са социјалистичким земљама Источне Европе и на пружање економске помоћи азијским и афричким земљама у развоју. Такође, идеолошка разлика коју је нагласио хладни рат изазвала је у Кини отпор према међународном систему са САД као доминантном државом.

Стога, током три деценије, од четрдесетих до седамдесетих година прошлог века, Кина није показивала снажну иницијативу за учешћем у међународним економским институцијама, те је остала удаљена од њих, као посматрач. Тек између седамдесетих и осамдесетих, када се напета међународна ситуација ублажила и када је препознат значај институција за спољни економски развој, Кина је помоћу дипломатских напора почела да покреће иницијативу за добијање легитимног места у овим институцијама.

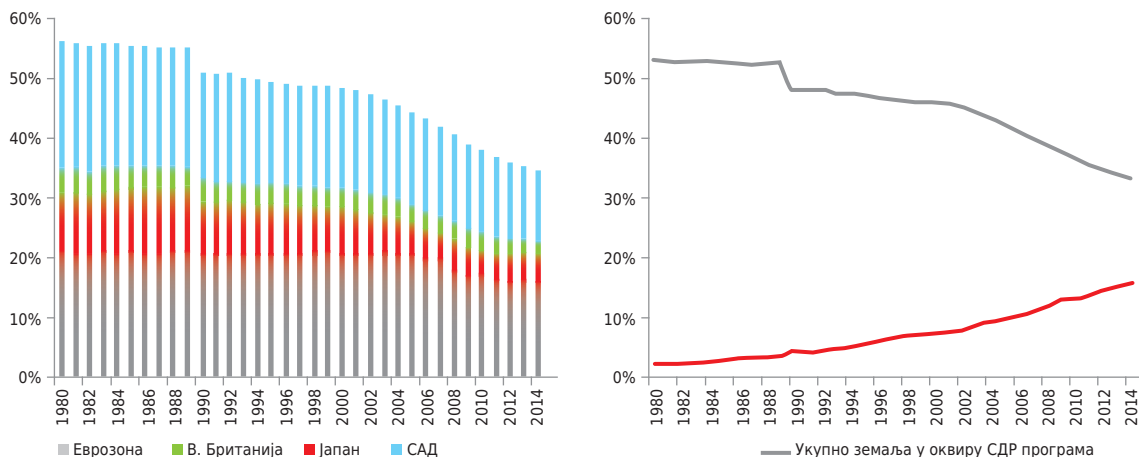
Развој међународног економског система и интегришућа улога Кине

Од краја седамдесетих, упоредо са даљим развојем ММФ-а и Светске банке и даљим развојем Општег споразума о тарифама и трговини, као и појавом нових међународних економских институција на регионалном нивоу, Кина је почела да показује велики ентузијазам да учествује у међународном економском систему, покренувши иницијативу за интеграцију у постојеће међународне системе. Такође, почела је да се пријављује за пријем или обновљено чланство у међународним економским организацијама различитог типа.

Година 1980. представља прекретницу за Кину. Тада је она, сукцесивно, обновила чланство у ММФ-у, Светској банци и њиховим подређеним телима, отварајући ново поглавље финансијске дипломатије. Као што се види на слици 1, ММФ је усвојио одлуку о повећању кинеских специјалних права вучења са 550 милиона на 1,2 милијарде приликом поновног приступања Кине овој организацији. Од 1981. године Светска банка такође је почела да одобрава зајмове Кини и постепено унапређује сарадњу с њом у областима инфраструктуре и промоције талената. Након тога, учешће Кине у економској дипломатији у оквиру међународног економског система увећавало се из дана у дан како хоризонтално, тако и вертикално. На пример, у финансијском сектору учешће Кине у међународном систему почело је да се повећава с глобалног на регионални ниво. Године 1986.

Кина је постала чланица Азијске развојне банке и изабрана је за представника у Управном одбору ове банке, а затим је приликом реизбора наредне године добила и статус независне чланице Управног одбора. У трговинском сектору, Кина је предала званичну пријаву за поновно чланство у Општем споразуму о тарифама и трговини и започела дуготрајне преговоре за приступање Светској трговинској организацији. Осим тога, Кина је одбацила ограничења своје економске дипломатије из прошлости и отпочела изградњу билатералних економских механизма. У околностима када су САД у потпуности ублажиле своју технолошку контролу над Кином осамдесетих година прошлог века, нагло повећавајући извоз и премештајући своју технологију у Кину, 1983. је основана Заједничка комисија за трговину и привреду. Овај систем је био један од најранијих дипломатских механизма за дијалог у економском и трговинском сектору између Кине и САД, а постао је и делотворни кинески модел за праћење билатералне изградње институција са САД у будућности. С обзиром на то да је економска моћ Кине била ограничена и да још није била упозната са међународним економским правилима, њено учешће у међународном економском систему преваасходно се сводило на „сопствено регулисање и покушаје да се интегрише“. Међутим, после низа спроведених активности у области економске дипломатије, Кина је упознала правила функционисања разних економских система у свету, па је прелиминарно изградила свест и способност да примењује институционалне стратегије у економској дипломатији.

Графикон 1: **Важност СДР економије у свету постепено опада, у поређењу са кинеском, која расте**

Извор података: Wind

Извор: „Куда после добијања специјалних права вучења?“, <http://usstock.jrj.com.cn/2015/12/10222020220163.shtml>

Деведесетих година 20. века Кина је тежила да се одлучније и активније интегрише у постојећи међународни економски систем. Покренула је иницијативу за проучавање постојећих међународних економских правила и почела да се интегрише у међународну поделу рада. С друге стране, Кина је учествовала у међународним економским системима на регионалном нивоу. Године 1991. одазвала се позиву да се придружи Азијско-пацифичкој економској сарадњи (енгл. АПЕС) и 1993. је први пут учествовала

на самиту, покрећући своју међународну економску сарадњу на свим нивоима у оквиру ове организације. Азијско-пацифичка економска сарадња затим је постала значајна платформа преко које је Кина водила своју економску дипломатију у региону Азије и Пацифика. Године 1997. Асоцијација нација Југоисточне Азије (ASEAN) покренула је механизам сарадње ROK (10 + 3) у контексту економске глобализације и периоду после финансијске кризе. Кина је активно учествовала у дијалозима и осталим активностима у оквиру овог механизма и допринела његовом сазревању и усавршавању. С друге

стране, успешно је окончала преговоре за улазак у Светску трговинску организацију. Почев од деведесетих, Кина је укупно 13 година преговарала о поновном приступању Општем споразуму о тарифама и трговини и Светској трговинској организацији, при чему је главне преговоре водила са САД. Напослетку је званично постала држава чланица Светске трговинске организације у новембру 2001, што је означило почетак новог периода кинеског учешћа у међународном економском систему. Преговори за улазак у ову организацију били су драгоцен прилика за Кину да проучи међународна правила трговине и да им се прилагоди. То јој је такође помогло да формира основне ставове и принципе слободне трговине које ће касније примењивати на међународној сцени. Уопштено говорећи, кључна реч за учешће Кине у међународном економском систему током овог периода била је „проучавање“, тј. даље проучавање правила ради потпуне интеграције у међународни економски систем. То је поставило чврсте темеље за даље учешће Кине у постављању међународних економских правила.

Проширивање међународног економског система и улога Кине као учесника

Током прве деценије 21. века Кина је приступила Светској трговинској организацији, а истовремено је постала званични члан међународног економског система и активни учесник на међународној економској дипломатској сцени. Учешће у изградњи међународног економског

система и управљању глобалном економијом пренело се на целокупну дипломатију Кине. С друге стране, Кина је боље упознала правила игре у међународној економији, подигла ниво свог учешћа у међународном економском систему и побољшала способност примене стратегије међународног економског система. Исто тако, расла су и очекивања остатка света од конструктивне улоге Кине у изградњи тог система. Током овог периода њена интегрисана улога у међународном економском систему постепено је прерасла у иновативну и партиципаторну улогу.

Пре свега, Кина је активно учествовала у изградњи међународног економског система на глобалном нивоу. Позиција највеће земље у развоју на свету и све бољи међународни положај Кине захтевали су да брзо из „стања прилагођавања“ пређе у „стање активног учешћа“ након приступања Светској трговинској организацији како би се подстакло стварање праведнијих и прихватљивијих правила и прописа у међународном економском систему. На преговорима у Дохи Кина је показала имиџ одлучног чувара и практичара мултилатералног трговинског система. У управљању глобалним финансијама, по избијању међународне финансијске кризе 2008. године, Кина је активно допринела унапређењу састанка министара Г20 у самит Г20 и одиграла конструктивну улогу у том процесу.

Друго, Кина се залагала за стварање подручја слободне трговине на регионалном нивоу и активно је покренула увођење финансијског реда у оквиру Источноазијског региона. Године 2000. први пут је предложила успостављање подручја слободне трговине Кина–ASEAN (енгл. CAFTA);

то подручје слободне трговине успостављено је 2010. и сада је треће по величини подручје ове врсте на свету, а највеће у земљама у развоју. У процесу преговора и припреме за стварање подручја слободне трговине улога Кине била је незамењива. Најупадљивији пример била је њена снажна подршка земљама чланицама ASEAN након што су се нашле на удару азијске финансијске кризе. Захваљујући подршци Кине те земље су успеле да стекну самопоуздање у регионалној сарадњи и у великој мери је убрзан процес стварања подручја слободне трговине Кина–ASEAN. Осим тога, од 2003. до 2004. Кина је у више наврата предложила концепт изградње подручја слободне трговине у Источној Азији на многобројним састанцима источноазијских земаља. Ово је био значајан покретач за одлуку о спровођењу Свеобухватног регионалног економског партнерства на 19. самиту Асоцијација нација Југоисточне Азије 2011. године. Овај уговор о слободној трговини истовремено је и најзначајнији међународни економски механизам на регионалном нивоу у оквиру Источне Азије, па чак и региона Азије и Пацифика.

У области регионалне изградње финансијског система Кина је активно учествовала у иницијативи Чијанг Мај у оквиру механизма „10 + 3“. Овај споразум о успостављању регионалне мреже за девизну размену знатно је допринео стварању регионалних механизма финансијске помоћи и значајно је институционално достигнуће у финансијском и монетарном сектору Источне Азије, па чак и Азије у целини. Полазећи од регионалне сарадње, заједно са учвршћивањем економске моћи и сакупљањем

искустава о управљању финансијама, Кина је постепено превазишла улогу учесника у међународном економском систему и почела да преузима вођство, које је у складу са њеном снагом.

Промене у међународном економском систему и водећа улога Кине

После међународне финансијске кризе 2008. и рангирања Кине као друге по величини економије 2010, Кина је постала један од вођа у међународној економској дипломатији. Под утицајем финансијске и дужничке кризе ослабило је традиционално вођство Сједињених Америчких Држава и Европске уније. Због огромног обима њене економије и утицаја на светску економију Кина се придружила САД и Европи као вођа у међународној економској и дипломатској арени. Ова водећа позиција била је још приметнија после 2013, а углавном се испољавала њеном истакнутом улогом у изградњи међународних економских институција.

Првенствено је реч о предвођењу стварања нових система и реформисања старих. У последњих неколико година Сједињене Америчке Државе и остале западне силе готово да су изгубиле жељу да граде међународне системе. Кина је иницирала преузимање одговорности за промоцију управљања глобалном економијом и активно учествовала у стварању бројних међународних економских механизма. У суседству је Кина покренула иницијативе за регионалну економску сарадњу, нпр. Економски коридор Кина–Пакистан, Економски коридор Банг-

ладеш–Кина–Индија–Мјанмар и сарадњу на релацији Ланцанг–Меконг. Од успостављања сарадње Ланцанг–Меконг 2016. године, она се за кратко време развила у један од најутицајнијих и најделотворнијих механизма економске сарадње у том подрегиону, па чак и у читавој Југоисточној Азији. На глобалном односно азијско-пацифичком нивоу Кина се залагала за оснивање финансијских институција као што су Нова развојна банка, Међубанкарски конзорцијум SCO и Азијска банка за инвестиције у инфраструктуру, што је пољуљало монополистичку позицију постојећих међународних финансијских организација попут ММФ-а, Светске банке и Азијске развојне банке у управљању глобалним и регионалним финансијама. Још једно велико достигнуће кинеског успостављања нових система било је одржавање форума Појас и пут и одлука о његовом претварању у стални међународни конференцијски механизам. Успех и континуирани развој овог форума означио је иницијативу Појас и пут као нови модел управљања глобалном економијом, што признаје и подржава све већи број земаља света и придружује се овој иницијативи.

Осим тога, Кина је имала и активну улогу у промовисању реформе постојећег међународног економског система. Приликом реформе Међународног монетарног фонда Кина је удружила снаге с другим земаљама с тржиштима у развоју, односно земаљама у развоју, како би захтевала од Извршног одбора ММФ-а да повећа деонице и право гласа ових земаља. У исто време, користећи разна средства као што су дипломатски преговори, Управни одбор ММФ-а

такође је прихватио да прошири обим своје SDR валуте укључивањем кинеске валуте ренминби. Залажући се за реформу Светске банке, Кина је тражила већа права за тржишта у развоју, односно земље у развоју, као и за земље у процесу транзиције. Када је реч о компликованијем питању реформе Светске трговинске организације, Кина поштује принцип да се одлуке у вези са реформом морају доносити на основу консензуса, чврсто се држећи традиционалног става Светске трговинске организације о „неутралности власништва“ и намећући централну позицију у развоју. Све је то у складу с принципима већине земаља у развоју или у процесу транзиције. Говорећи о решавању спорова, Кина се залаже за што брже померање с мртве тачке приликом избора чланова апелационог тела, те за пружање неопходних објашњења и ограничења надлежности апелационог тела, што је у складу са идејама већине држава чланица Светске трговинске организације, изузев САД. На основу овог става, Кина је овој организацији доставила свој предлог реформе СЗО и спровела активну комуникацију и заједничке активности са члановима СЗО, као што је Европска унија. Међутим, уопштено гледајући, услед озбиљних разлика у ставовима држава чланица реформа СЗО још није почела.

Друго, реч је о иницијативи да се разна питања изнесу на платформама међународног економског система. Уочи самита Г20 у Лондону 2009. године, Џоу Сјаочуан, тадашњи гувернер Народне банке Кине, предложио је увођење „међународне резервне валуте изнад суверенитета“, која би заменила садашњу „јединствену

ну међународну резервну валуту“. Исто тако, предложио је и промовисање специјалних права вучења као међународне валуте, као и активно промовисање реформе међународног финансијског система. На самиту Г20 у Ханџоу 2016, Кина је званично изнела „кинески програм“ за управљање глобалном економијом. У економској дипломатији са САД покренула је питања „безбедности девизне имовине“ и „протекционизма у улагањима“ у САД. Увођење тих реформи и иницијатива за сарадњу значи да је Кина постала вођа у решавању проблема у међународном економском систему.

На трећем месту је слање талентованих кадрова у међународне економске организације. У области трговине Ји Сјаочун, некадашњи стални представник Кине у Светској трговинској организацији, постао је први заменик генералног директора Светске трговинске организације из Кине. У области финансија кинески економиста Џастин Јифу Лин именован је за вишег потпредседника и главног економисту Светске банке, што је први пут да неко из земље у развоју заузме ову важну позицију; Чу Мин, заменик гувернера Народне банке Кине, био је први Кинез на месту потпредседника ММФ-а. У пољопривредном сектору Ђу Донгју, бивши заменик министра пољопривреде и руралног развоја Кине, изабран је 2019. за генералног директора Организације уједињених нација за храну и пољопривреду (енгл. FAO), поставши тако први Кинез на овој позицији. Кинези су се појавили и у неколико важних међународних организација, укидајући на тај начин монопол европских земаља и Америке на челу великих

међународних економских организација. Ова промена такође се поклапа с признањем и очекивањима међународне заједнице поводом водеће улоге коју Кина треба да има у међународном економском систему.

Четврто се односи на учешће и вођство у доношењу међународних економских правила. Принцип „заједничке, али диференциране одговорности“ који Кина примењује у заштити животне средине и ублажавању климатских промена признат је у бројним земљама света, услед чега је постао важан принцип у међународним преговорима о климатским променама. Након избијања међународне финансијске кризе 2008. Кина је предложила чвршћи надзор над финансијским сектором и успротивила се немешању државе у економска питања (*laissez-faire*) у америчком стилу. Касније, овај предлог је прихваћен као основни приступ у области управљања међународним финансијама. Осим тога, бројни економски системи у свету на чије је стварање утицала Кина, као што су Нова развојна банка, Азијска банка за инвестиције у инфраструктуру и форум Појас и пут, такође представљају иновације у међународним правилима. Ови механизми су у пракси укинули важећи образац управљања глобалним финансијама и економијом доминантан на Западу и увели нови низ међународних финансијских и економских правила, која заступају земље у развоју с Кином на челу. Тако је настала садашња ситуација у којој истовремено функционишу два система правила.

Судећи по трендовима историјског развоја, промене у међународном економском систему

Ли Веј

Међународни економски систем
у историјском процесу и улога Кине

све су разноликије и сложеније, па ће наставити да имају незамењиву улогу у будућој изградњи глобалног економског поретка. У развоју међународног економског система улога Кине се постепено преместила с периферије у центар. За Кину је то истовремено и прилика и изазов.

Прилика је изражена у њеном повећаном утицају и све гласнијем залагању у управљању глобалном економијом, али је и изазов, углавном зато што се сразмено повећавају међународна одговорност Кине и притисци стратешке конкуренције које на Кину врше остале земље.

Wei Li

Renmin University
Faculty of international relations
PR China

The International Economic System in the Historical Process and China's Role

| 71

Summary

The history of the construction and development of the international economic system can be traced back to the establishment of the Bretton Woods system at the end of World War II. After more than 70 years, the international economic system in different economic fields such as trade, finance and investment, as well as at the global and regional levels, has been continuously built, reformed and evolved, forming a scene of variety of current international economic system. During this period, China's role in the international economic system has also experienced gradual changes, and has generally undergone a transformation from a bystander to a part trying to fit in, then to a participant, and finally a leader. The evolution of China's role is not only the cause of the institutional changes in the international economic system, but also the outcome. They are complementary and closely related to each other. In the development of the international economic system, China has gradually moved from the periphery to the center, which is both an opportunity and a challenge for China.

Keywords: International economic system; institutional change; institutional strategy; China's Role

Поглед на град Гуанџоуа у Гуангдонг провинцији